

Teresa Drozdek-Małolepsza

Rada Naukowa Wychowania Fizycznego wobec wychowania fizycznego i sportu kobiet (1927–1939) – zarys problematyki

Słowa kluczowe: wychowanie fizyczne, sport, kobiety, Rada Naukowa Wychowania Fizycznego

Science Council for Physical Education with Regard to Physical Education and Sports of Women (1927 – 1939) – an outline

Key words: physical education, sports, women, Science Council for Physical Education

Abstract

Science Council for Physical Education as an advisory and consultative body within the State Office for Physical Education and Cadet Corps dealt, in the years 1927–1939 with issues of physical education and sports of women. Women were members of Science Council for Physical Education. Two of them – Eugenia Lewicka and Kazimiera Muszałówna – served as Secretaries of the Council. Plenary sessions of the Council dealt with physical activity of women. Women were active during meetings of Science Council for Physical Education and its committees. Science Council for Physical Education were trying to work out a uniform position in relation to popularization and development of physical education and sports among women in Poland.

Celem pracy jest przedstawienie stanowiska Rady Naukowej Wychowania Fizycznego (RNWF) wobec wychowania fizycznego i sportu kobiet w latach 1927–1939. W zakresie historiografii kultury fizycznej w Polsce okresu międzywojennego brak jest opracowania przedstawiającego ten problem¹.

¹ M. Rotkiewicz: *Geneza i początki sportu kobiecego w Polsce*. „Sport Wyczynowy”, 1978 nr 6–7, s. 9. M. Rotkiewicz pisze: „W okresie Drugiej Rzeczypospolitej sprawy zdrowia, wychowania i kultury fizycznej kobiet należały do zadań pierwszoplanowych. Ważną rolę w zakresie formułowania założeń ideowo-programowych kobiecego ruchu sportowego odegrała Rada Naukowa Wychowania Fizycznego,

Rada Naukowa Wychowania Fizycznego została powołana zarządzeniem Rady Ministrów z 28 stycznia 1927 r. jako organ doradczy Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przynależenia Wojskowego (PUWFiPW)². W skład RNWF wchodziły członkowie z urzędu: przedstawiciele Ministerstwa Spraw Wojskowych, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (MWRiOP) oraz członkowie Rady z nominacji: pracownicy naukowcy z zakresu kultury fizycznej, lekarze, przedstawiciele oświaty, wojskowi³.

Wśród członków RNWF obecne były kobiety. W pierwszym posiedzeniu RNWF, odbytym 15 lutego 1927 r. udział wzięły: Józefa Gebethner, dr Eugenia Lewicka, Helena Olszewska, dr Eleonora Reicher, dr Zofia Zabawska-Domosławska⁴; w drugim posiedzeniu RNWF, przeprowadzonym 16 kwietnia 1928 r. udział wzięły: J. Gebethner, dr E. Lewicka, H. Olszewska, E. Reicher, Z. Zabawska-Domosławska⁵; w trzecim posiedzeniu RNWF, odbytym 22 czerwca 1929 r., uczestniczyły: J. Gebethner, dr E. Lewicka, H. Olszewska, dr Z. Zabawska-Domosławska⁶. Na czwartym plenarnym posiedzeniu RNWF 22 maja 1932 r., środowisko kobiet reprezentowały: J. Gebethner, dr Zofia Franiówna, Kazimiera Muszałówna, H. Olszewska⁷; na piątym plenarnym posiedzeniu RNWF, odbytym 12 grudnia 1936 r., były obecne: dr Wanda Czarnocka-Karpińska, dr Jadwiga Lechicka, K. Muszałówna, H. Olszewska, dr Maria Uklejska, dr Z. Zabawska-Domosławska⁸. W szóstym plenarnym posiedzeniu RNWF, które odbyło się 12 lutego 1938 r., udział wzięły m.in. K. Muszałówna i dr E. Reicher⁹.

Dyrektor PUWFiPW – ppłk Juliusz Ulrych, podczas pierwszego posiedzenia RNWF (1927 r.) wymienił zadania, problemy, które powinny znaleźć się w pracach Rady. Wśród 12 zadań znalazł się punkt dotyczący zasad wychowania fi-

powołana w 1927 r. W skład Rady w okresie 1927–1939 r. wchodziło aż 10 wybitnych działaczek: dr Wanda Czarnocka-Karpińska, dr Zofia Franio, Józefa Gebethner, dr Eugenia Lewicka, dr Jadwiga Lechicka, Kazimiera Muszałówna (sekretarz Rady), Helena Olszewska, dr Eleonora Reicher, dr Maria Uklejska i dr Zofia Zabawska-Domosławska. Już od początku działalności Rady dyskutowano na posiedzeniach nad kierunkami, metodami i warunkami wychowania fizycznego i sportu kobiet w Polsce”.

² Protokół pierwszego posiedzenia Rady Naukowej Wychowania Fizycznego, odbytego w Warszawie 15 lutego 1927 r., brw., s. 3–4; L. Szymański: *Kultura fizyczna w polityce II Rzeczypospolitej*. Wrocław 1995, s. 75. Jak pisze L. Szymański, „w ramach PUWFiPW powstały w 1927 r. dwa referaty: wychowania fizycznego kobiet i przynależenia wojskowego kobiet, które połączyły się w 1935 r. w Wydział Wychowania Fizycznego i Przynależenia Wojskowego Kobiet”.

³ Protokół pierwszego posiedzenia Rady Naukowej Wychowania Fizycznego..., s. 3–4.

⁴ Tamże, s. 4.

⁵ Protokół drugiego posiedzenia Rady Naukowej Wychowania Fizycznego, odbytego w Warszawie 16 kwietnia 1928 r., brw., s. 3.

⁶ Trzecie plenarne posiedzenie Rady Naukowej Wychowania Fizycznego, odbyte w Warszawie 22 czerwca 1929 r., brw., s. 3–4.

⁷ Czwarte plenarne posiedzenie Rady Naukowej Wychowania Fizycznego, odbyte w Warszawie 22 maja 1932 r., brw., 3–4. Na posiedzeniu RNWF była nieobecna dr Zofia Zabawska-Domosławska.

⁸ Piąte plenarne posiedzenie Rady Naukowej Wychowania Fizycznego. Warszawa 1937, s. 3–4.

⁹ „Sport Polski”, 1938 nr 8, s. 3–4.

zycznego kobiet oraz kierunku pracy sportowej wśród kobiet¹⁰. Fakt ten świadczy o docenieniu przez PUWFiPW spraw aktywności fizycznej kobiet.

W trakcie drugiego posiedzenia RNWF (1928 r.) wygłoszone zostały dwa referaty poruszające wychowanie fizyczne i sport kobiet. Zofia Zabawska-Domosławska przedstawiła wytyczne sportu i wychowania fizycznego kobiet, natomiast H. Olszewska omówiła warunki wychowania fizycznego dziewcząt i kobiet w szkole i społeczeństwie¹¹.

Zofia Zabawska-Domosławska wygłosiła referat o podobnym tytule („Wytyczne sportu kobiecego”) na odbytym w dniach 14–15 kwietnia 1928 r. w Warszawie I Kongresie dla Spraw Sportu i Wychowania Fizycznego Kobiet¹². Jak czytamy w referacie Z. Zabawskiej-Domosławskiej, „rozpowszechniający się coraz szerzej w Polsce sport kobiecy, winien w dalszym rozwoju nie stać się ścisłym naśladowaniem sportu męskiego, ale pójść własnymi drogami, obranymi na mocy gruntownej znajomości fizycznych i psychicznych cech kobiet”¹³. Przedstawiła następujące wytyczne rozwoju wychowania fizycznego i sportu kobiet: „należy kłaść nacisk przede wszystkim na gry ruchowe i gimnastykę; w zakresie zawodów należy kłaść nacisk przede wszystkim na zawody zespołowe, a nie indywidualne; w zakresie sportów należy przeprowadzić dobór sportów odpowiednich dla kobiet, opracowując zarazem racjonalne warunki współzawodnictwa kobiet; należy kształcić instruktorki nie tylko w kraju, lecz wysyłać również zagranicę na specjalne kursy, osoby odpowiednio już przygotowane; kłaść nacisk na ścisłą współpracę fachowych w sporcie lekarek z instruktorkami, organizować kursy lekarskie wychowania fizycznego i sportów dla lekarek; opracowanie minimum wieku dla kobiet w poszczególnych konkurencjach; kwalifikowanie zawodniczek do zawodów przez lekarki, przy czym decyzja lekarza winna być bezwzględnie obowiązująca; (...) opracowanie organizacji wychowania fizycznego kobiet w najszerszych kołach ludności; stworzony w myśl tych zasad kompleks sportów uprawianych przez kobiety, winien być ujęty w jednolity system, w którym mogą znaleźć miejsce nowe, nie uprawiane przez mężczyzn, a przeznaczone dla kobiet rodzaje konkurencji sportowych”¹⁴.

Helena Olszewska w swoim wystąpieniu przedstawiła szereg postulatów, odnoszących się do warunków realizacji wychowania fizycznego i sportu dziewcząt oraz kobiet. Wskazała na potrzebę realizacji wychowania fizycznego we wszystkich typach szkół przez nauczycieli specjalistów, poprawę infrastruktury na potrzeby wychowania fizycznego¹⁵. Odniosła się także do pozaszkolnej aktywności

¹⁰ Protokół pierwszego posiedzenia Rady Naukowej Wychowania Fizycznego..., s. 12.

¹¹ Protokół drugiego posiedzenia Rady Naukowej Wychowania Fizycznego..., s. 46–50.

¹² „Start”, 1928 nr 8, s. 8–9; T. Drozdek-Małolepsza: *Wychowanie fizyczne i sport kobiet w Polsce w świetle czasopisma „Start” (1927–1936)*. w: L. Nowak (red.): *Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce*, t. VI. Gorzów Wlkp. 2004, s. 140.

¹³ Protokół drugiego posiedzenia Rady Naukowej Wychowania Fizycznego..., s. 46.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Tamże, s. 47.

fizycznej dziewcząt i kobiet, m.in. do zwiększenia liczby kursów wychowania fizycznego dla kobiet; do prowadzenia zajęć wychowania fizycznego i sportu kobiet przez instruktorki; do stopniowego usamodzielnienia sportu kobiecego; do sprawowania opieki i kontroli nad kursami, obozami, wyjazdami zagranicznymi zawodniczek przez kobiety; do reprezentowania Polski w międzynarodowym kobiecym ruchu sportowym przez kobiety; o otoczenie przez władze centralne i samorządowe większą opieką i pomocą samodzielnych kobiecych klubów i towarzystw sportowych; o rozbudowę i lepsze wykorzystanie bazy sportowej dla realizacji wychowania fizycznego i sportu¹⁶.

Zawarte w referatach wytyczne i postulaty wychowania fizycznego i sportu kobiet były głosem środowiska kobiecego. Porządkowały omawianą problematykę, a jednocześnie wskazywały na potrzebę aktywnej roli kobiet w tej sferze życia społecznego. Nie wszystkie z nich mogły być zrealizowane w krótkim okresie czasu. Znalazło to odzwierciedlenie w podjętej po wygłoszeniu referatów dyskusji, w której wzięli udział: prof. Stanisław Ciechanowski, mjr Władysław Dybowski, płk Matuszewski, H. Olszewska, dr E. Reicher¹⁷. Po dyskusji nastąpiło głosowanie, w wyniku którego postulaty wychowania fizycznego i sportu kobiet oraz wnioski o subwencjonowanie kobiecych klubów sportowych przekazano PUWFiPW¹⁸.

W porządku obrad trzeciego plenarnego posiedzenia RNWF (1929 r.) brak było punktu poświęconego sprawom wychowania fizycznego i sportu kobiet. Mimo to w sprawozdaniu z działalności PUWFiPW za rok 1928/1929, przygotowanym przez płka W. Kilińskiego czytamy: „Prawo kobiety do odrębnego typu wychowania fizycznego jest w pracy Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego jak i jego organów bezwarunkowo szanowane i wykonywane przy pomocy specjalnych sił kobiecych. Stowarzyszenia i kluby kobiece prowadzą pracę metodą wyraźną, odrębną i w tempie dostosowanym do całokształtu rozwoju prac wychowania fizycznego w kraju. Pierwszy egzamin złożony przez organizacje kobiece wychowania fizycznego może wywołać zazdrość u klubów męskich w ich fazach początkowych”¹⁹. Przytoczony fragment sprawozdania wskazuje na realizowanie przez PUWFiPW wytycznych i postulatów wychowania fizycznego i sportu kobiet, przedstawionych na poprzednim posiedzeniu plenarnym RNWF. Ponadto, według informacji zawartych w sprawozdaniu, z dniem 1 kwietnia 1928 r. Okręgowe Urzędy WFiPW przy Dowództwie Okręgu Korpusu (DOK) utworzyły referat wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego kobiet²⁰.

Funkcję sekretarza RNWF pełniła dr E. Lewicka, a następnie K. Muszałówna²¹. Czwarte plenarne posiedzenie RNWF (1932 r.) rozpoczęte zostało

¹⁶ Tamże, s. 48–49.

¹⁷ Tamże, s. 50–53.

¹⁸ Tamże, s. 55–56.

¹⁹ Trzecie plenarne posiedzenie Rady Naukowej Wychowania Fizycznego..., s. 10–11.

²⁰ Tamże, s. 5.

wspomnieniem zmarłej w czerwcu 1931 r. dr E. Lewickiej, dokonany przez wiceprzewodniczącą RNWF – gen. Stanisława Roupperta²². E. Lewicka oprócz pełnienia funkcji sekretarza RNWF, wniosła inne zasługi w jej działalności, m.in. pracowała w komisjach RNWF; zorganizowała Bibliotekę RNWF oraz Pracownię Doświadczalną Rady Naukowej, której była kierownikiem, brała udział w pracach programowych Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego (CIWF)²³.

Kazimiera Muszałówna wygłosiła na czwartym plenarnym posiedzeniu RNWF referat nt. „Kierunek rozwoju sportu i wychowania fizycznego kobiet”²⁴. Problem „kultury fizycznej i sportu kobiet, jak czytamy w referacie, jest szczególnie ważny – z punktu widzenia dobra jednostki, społeczeństwa i państwa. Sport daje nam możliwość kształtowania kobiety pod względem fizycznym, nerwowym i moralnym, w sensie pozytywnym, w kierunku zwiększenia jej przydatności życiowej”²⁵. K. Muszałówna przedstawiła dane liczbowe kobiet, ćwiczących w stowarzyszeniach wychowania fizycznego i sportu. W Związku Harcerstwa Polskiego było 22 135 ćwiczących dziewcząt i kobiet; w Organizacji Przystosowania Kobiet do Obrony Kraju – 13316; w Zjednoczeniu Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej – 7796; w Związku Strzeleckim – 6897; w Zrzeszeniu Żydowskich Stowarzyszeń Sportowych – 2000; w Związku Robotniczych Stowarzyszeń Sportowych – 1500; w Klubie Sportowym Rodziny Wojskowej – 900; w Związku Osadników Kresowych – 200²⁶. W swoim wystąpieniu zwróciła uwagę na trzy kierunki rozwoju wychowania fizycznego i sportu kobiet: popierać sporty turystyczne wśród kobiet; współpracować z ruchem kobiet czysto sportowym, zawod-

21 Trzecie plenarne posiedzenie Rady Naukowej Wychowania Fizycznego..., s. 4; Czwarte plenarne posiedzenie Rady Naukowej Wychowania Fizycznego..., s. 5; M. Rotkiewicz: *Dr Eugenia Lewicka i Jej rola w powołaniu CIWF*. „Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne”, 2003 nr 2, s. 7–11; M. Rotkiewicz: *Prekursorka leczenia słońcem, powietrzem i ruchem - w 70 rocznicę śmierci dr Eugenii Lewickiej*. „Kultura Fizyczna”, 2001 nr 11–12, s. 8–15. Jak pisze M. Rotkiewicz, „Wiosną 1931 r. rozpoczął się kolejny sezon uzdrowiskowy w Druskiennikach. Jednak Lewicka nie przybyła jak zwykle do uzdrowiska, gdyż przed wyjazdem otrzymała z Druskiennik niczym nie uzasadnioną dymisję. Podobno wymogły to na dyrekcji uzdrowiska wpływowe osoby. Dymisja ta była dla niej najcięższym ciosem, gorszym od matni intryg i plotek, którymi ją osaczano. Wrogość wielu osób ze sfer rządowych była zawsze podyktowana lękiem o wpływ Lewickiej na Marszałka. Obawiano się też, że mogła krytykować ludzi z jego najbliższego otoczenia. Czy dr Lewicka rzeczywiście była dla kogoś aż tak groźna, żeby paść ofiarą zamachu? Wydaje się to wątpliwe. Fatalizm losu kazał jej odejść z życia w pełni sił twórczych, rozmachu życiowego i wytężonej pracy – w wieku zaledwie 35 lat. Rano 27 czerwca 1931 r. znaleziono Lewicką nieprzytomną w jej gabinecie w CIWF na Bielanach. Przewieziono ją do Szpitala im. Dzieciątka Jezus i poddano badaniom, które wykazały zatrucie środkami chemicznymi nieznanego pochodzenia. Mimo intensywnej terapii i wysiłków lekarzy, zwłaszcza jej koleżanki ze studiów – dr Zofii Zabawskiej-Domosławskiej – Lewicka zmarła 29 czerwca, nie odzyskawszy przytomności. Nigdy nie wyjaśniono przyczyny i okoliczności śmierci”.

22 Czwarte plenarne posiedzenie Rady Naukowej Wychowania Fizycznego..., s. 4–5.

23 Tamże, s. 4, 120. Biblioteka RNWF liczyła w 1932 r. około 400 tomów książek w różnych językach, dotyczących medycyny, techniki, historii wychowania fizycznego i sportu. W 1936 r. Biblioteka RNWF liczyła 426 tomów. W 1931 r. przejęty został przez bibliotekę księgozbiór dr E. Lewickiej, składający się ze 160 książek, dotyczących problematyki wychowania fizycznego i sportu.

24 Tamże, s. 95–103.

25 Tamże, s. 95.

26 Tamże, s. 95–96.

niczym, bez nadmiernego propagowania go; popierać ruch sportowy kobiet „wsparty o bodźce radości ruchu, przyjemności, piękna i zdrowia”²⁷. Odniosła się również do innych zagadnień, m.in. do doboru dyscyplin sportowych dla kobiet, do utworzenia boisk sportowych dla kobiet, do roli, jaką miała odegrać utworzona komisja sportu kobiet²⁸.

W programie obrad piątego i szóstego posiedzenia plenarnego RNWF nie było punktu poświęconego wychowaniu fizycznemu i sportowi kobiet²⁹.

Komisja sportu kobiet działała w latach 1932–1934³⁰. W tym okresie odbyło się 6 posiedzeń komisji. W latach późniejszych zagadnienia leżące w gestii komisji sportu kobiet przeszły do prac innych komisji. Przewodniczącym komisji był gen. Stanisław Rouppert. W komisji działali również: Z. Franiówna, J. Gebethner, K. Muszałówna, H. Olszewska, doc. dr Gustaw Szulc, dr Z. Zabawska-Domosławska³¹. Jednym z najważniejszych problemów poruszanych podczas prac komisji był sport zawodniczy kobiet. Referaty z tej tematyki wygłosili: ppłk W. Dybowski, dr Z. Zabawska-Domosławska, K. Muszałówna – „Sport zawodniczy w Niemczech i Anglii”; dr Z. Zabawska-Domosławska – „Sport zawodniczy kobiet w Sowieciech”; dr Z. Franiówna – „Poglądy lekarzy niemieckich na sport kobiecy”; dr Budkiewiczówna – „Wpływ ćwiczeń cielesnych na menstruację”; dr M. Uklejska – „Wychowanie fizyczne kobiet a kompleks niższości”; M. Miłobędzka – „Praca nie stowarzyszonych, działalność ośrodków wychowania fizycznego i komitetów wychowania fizycznego w zakresie sportu kobiet”; M. Wittekówna – „Sprawa wychowania fizycznego w Organizacji Przystosobienia Kobiet do Obrony Kraju”; J. Lechicka, Kasperowiczowa – „Uwagi w sprawie programu prac Przystosobienia Wojskowego Kobiet”³². Wyniki działalności komisji były stosunkowo skromne. Brak było podstaw naukowych i dostatecznej wiedzy na temat praktyki sportu kobiet w Polsce i za granicą.

Komisja sportu kobiet przyjęła m.in. następujące wnioski: wzmocnić i rozszerzyć kontrolę lekarską, szczególnie w zawodniczym sporcie kobiet; wprowadzić normy częstości startów kobiet w zawodach; przeprowadzić ankietę na temat wpływu ćwiczeń cielesnych na organizm kobiecy w okresie menstruacji³³. Opracowanie ankiety zlecono komisji lekarskiej.

²⁷ Tamże, s. 101.

²⁸ Tamże, s. 100–102, 120. W końcu 1931 r. odbyło się zebranie poświęcone sprawom sportu kobiet. Uczestniczyli w nim m. in. członkowie RNWF, dyrektor CIWF, przedstawiciele PUWFiPW. Uczestnicy zebrania podjęli decyzję o potrzebie utworzenia komisji sportu kobiet przy RNWF. Komisja została powołana przez przewodniczącego RNWF w 1932 r.

²⁹ Piąte plenarne posiedzenie Rady Naukowej Wychowania Fizycznego..., s. 6; „Sport Polski”, 1938 nr 8, s. 3–4.

³⁰ Piąte plenarne posiedzenie Rady Naukowej Wychowania Fizycznego..., s. 63.

³¹ Tamże, s. 63.

³² Tamże, s. 63–64.

³³ Tamże, s. 64.

Kobiety uczestniczyły w pracach innych komisji powołanych przez RNWF, m.in. w skład komisji ustawy o powszechnym obowiązku wychowania fizycznego wchodziły – dr E. Lewicka i H. Olszewska; w skład komisji lekarskiej wchodziły – dr E. Lewicka, dr E. Reicher, dr Z. Zabawska-Domosławska; w pracach komisji miernika postępów wychowania fizycznego i komisji minimum wyników wychowania fizycznego uczestniczyły – J. Gebethner, dr E. Lewicka, K. Muszałówna i H. Olszewska; w pracach komisji badań nad wychowaniem fizycznym w fabrykach – Chocianowiczówna, Miedzińska, K. Muszałówna, dr E. Reicher, M. Wittekówna, dr Z. Zabawska-Domosławska, dr Żeligowska; w skład komisji wychowania fizycznego dziecka wchodziły – K. Muszałówna, H. Olszewska; w skład komisji do opracowania odznaki sportowej dla najmłodszych – K. Muszałówna, H. Olszewska³⁴. Komisje działające przy RNWF pracowały w okresach pomiędzy posiedzeniami plenarnymi Rady.

Komisja lekarska rozpatrywała dobór dyscyplin sportowych dla kobiet. Negatywnie zaopiniowała uprawianie przez kobiety następujących dziedzin sportu: boks, kolarstwo, piłkę wodną, piłkę nożną, podnoszenie ciężarów, rugby, skoki z wieży do wody, skoki narciarskie, zapasy³⁵. Członkowie komisji przeciwstawili się jednostronności i wczesnej specjalizacji w sporcie kobiet. Zajmowali się również wpływem ćwiczeń fizycznych na organizm kobiety i jego funkcje³⁶.

Według sprawozdania komisji lekarskiej, w 1930 r. istniało 14 poradni sportowo-lekarskich, w których przebadano 15 899 mężczyzn i 1805 kobiet; w 1931 r. działało 15 poradni (powstała poradnia w Łucku), w których przebadano 14086 mężczyzn i 2504 kobiety³⁷. W latach 1932–1936 kursy dla lekarzy sportowych ukończyło 20 lekarek³⁸.

Kazimiera Muszałówna i Helena Olszewska uczestniczyły w podkomisji badań nad tradycyjnymi zabawami i grami ruchowymi³⁹. Podkomisję utworzono w ramach komisji wychowania fizycznego dziecka. Badania nad tradycyjnymi zabawami i grami ruchowymi podjął prof. Eugeniusz Piasecki. W 1939 r. miał zostać wydany I tom monografii *Tradycyjne gry i zabawy ludowe*⁴⁰. Kobiety w tych badaniach wykazały duże zaangażowanie. W ramach sekretariatu RNWF powołano biuro ankietowe, w którym pracowały: Jadwiga Chełmińska – absolwentka etnologii, i Stella Stoklasowa – nauczycielka. W ośrodkach kształcenia kadr dla potrzeb kultury fizycznej na poziomie wyższym – krakowskim, pozna-

³⁴ Protokół drugiego posiedzenia Rady Naukowej Wychowania Fizycznego..., s. 30; Trzecie plenarne posiedzenie Rady Naukowej Wychowania Fizycznego..., s. 36, 58; Piąte plenarne posiedzenie Rady Naukowej Wychowania Fizycznego..., s. 12, 18, 24, 38, 49, 51.

³⁵ Czwarte plenarne posiedzenie Rady Naukowej Wychowania Fizycznego..., s. 133.

³⁶ Piąte plenarne posiedzenie Rady Naukowej Wychowania Fizycznego..., s. 52.

³⁷ Czwarte plenarne posiedzenie Rady Naukowej Wychowania Fizycznego..., s. 130.

³⁸ Piąte plenarne posiedzenie Rady Naukowej Wychowania Fizycznego..., s. 89.

³⁹ Tamże, s. 38. W grudniu 1932 r. komisja wychowania fizycznego dziecka, na wniosek prof. E. Piaseckiego, uchwaliła podjęcie badań nad tradycyjnymi zabawami i grami ruchowymi.

⁴⁰ „Sport Polski”, 1939 nr 1, s. 3–4.

ńskim, warszawskim – powstało wiele prac z zakresu tradycyjnych zabaw i gier ruchowych w Polsce, których autorkami były w większości kobiety⁴¹.

Wnioski i sugestie wysuwane przez RNWF doczekały się realizacji w praktyce przez PUWFiPW, m.in. w latach 1932–1936 przeprowadzono dwa centralne kursy instruktorek wychowania fizycznego dzieci dla środowisk miejskich i dwa dla środowisk wiejskich. Państwowy Urząd WFiPW wydał instrukcję o szkoleniu instruktorek wychowania fizycznego dzieci, według której Okręgowe Urzędy WFiPW przeprowadzały szkolenie instruktorek na terenie swojej działalności⁴².

Kobiety uczestniczyły w zdobywaniu Państwowej Odznaki Sportowej (POS): w 1931 r. zdobyły 1112 odznak; w 1932 r. – 10468; w 1933 r. – 20383; 1934 r. – 25178; 1935 r. – 17488⁴³.

Wieloletnia członkini RNWF – K. Muszałówna, opublikowała na łamach listopadowego numeru „Sportu Polskiego” z 1938 r. artykuł *Sport kobiet*⁴⁴. Przedstawiła w nim przeobrażenia ruchu sportowego kobiet w Polsce w okresie międzywojennym. W latach 1924–1932 nastąpił rozwój i upowszechnienie sportu kobiet. Po 1932 r. rozwój sportu był coraz wolniejszy, a w II połowie lat trzydziestych XX w. zmniejszyła się liczba kobiet uprawiających sport zawodniczy. Następował w dalszym ciągu wzrost wyników sportowych. Jak pisze K. Muszałówna, „nie o to bowiem chodzi, żeby kobiety ustanawiały rekordy w skoku, usilnie i jednostronnie trenowały oszczep, czy też przeżywały gorączkę zawodów biegowych, lecz o to i jedynie o to, aby skakały, pływały, wycieczkowały, czy grały w koszykówkę. (...) Formy ruchu sportowego muszą być kultywowane i propagowane. Z tych względów notowany przez nas dziś upadek zawodniczego sportu kobiet nie wysuwa wprawdzie konieczności jego bezwzględnego odbudowania, ale każe nam (...) poszukiwać innych dróg i metod upowszechniania ruchu sportowego”⁴⁵. Kazimiera Muszałówna wskazała na rozwój turystyki narciarskiej i wodnej, organizację obozów wychowania fizycznego jako właściwe drogi upowszechnienia sportu kobiet.

Rada Naukowa Wychowania Fizycznego jako organ doradczy, opiniodawczy PUWFiPW, zajmowała się w latach 1927 – 1939 sprawami wychowania fizycznego i sportu kobiet. Kobiety wchodziły w skład RNWF, dwie z nich – E. Lewicka i K. Muszałówna – pełniły funkcję sekretarza Rady. W programie posiedzeń plenarnych były punkty dotyczące aktywności fizycznej kobiet. Kobiety aktywnie brały udział w posiedzeniach RNWF oraz w jej komisjach. Rada Naukowa Wychowania Fizycznego usiłowała wypracować jednolite stanowisko w odniesieniu do upowszechnienia i rozwoju wychowania fizycznego i sportu kobiet w Polsce.

⁴¹ Piąte plenarne posiedzenie Rady Naukowej Wychowania Fizycznego..., s. 38–48.

⁴² Tamże, s. 81.

⁴³ Tamże, s. 87. Redakcja czasopisma „Start” podaje nieco inne dane, w 1931 r. kobiety zdobyły 1114 odznak POS; w 1932 r. – 1068; w 1933 r. – 20383; w 1934 r. – około 40000.

⁴⁴ „Sport Polski”, 1938 nr 48, s. 4–5.

⁴⁵ Tamże, s. 5.